

GLOBAL TIL SIFATIDA INGLIZ TILINING TARQALISHI

Qo'qon universiteti Andijon filali

Ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti

Filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili yonalishi talabasi

Shamsiddinova Robiyaxon Ziyoiddin qizi

shamsiddinovarobiya00@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz tilining global til sifatida tarqalish jarayoni, uning tarixi, sabab va natijalari tahlil qilinadi. Ingliz tilining dunyo bo'ylab keng qo'llanilishi, kommunikatsiya, ta'lim, biznes va madaniyat sohalariga ta'siri o'rganiladi. Tadqiqot metodologiyasi sifatida adabiyotlar tahlili, tarixiy va sotsiolingvistik yondashuvlar qo'llanilgan. Maqola ingliz tilining global til sifatida o'z o'rnini mustahkamlashiga olib kelgan jarayonlar va uning ijtimoiy-iqtisodiy jihatlari haqida chuqur tahlil beradi.

Kalit so'zlar : Ingliz tili, global til, til tarqalishi, kommunikatsiya, sotsiolingvistika, til siyosati, til diplomatiyasi, til iqtisodiyoti, til va madaniyat.

Kirish

XX va XXI asrlar til tarixi va tilshunoslik sohasida ingliz tilining global tilga aylanishi fenomeni jiddiy e'tibor qozondi. Ingliz tili nafaqat mahalliy, balki mintaqaviy va global kommunikatsiyada asosiy vositaga aylangan. Dunyoning turli burchaklarida ingliz tili ta'limi, biznes, ilm-fan, texnologiya, madaniyat va diplomatiya sohalarida ustun mavqega ega. Bugungi kunda deyarli har bir sohada ingliz tilidan foydalanish global aloqalarni osonlashtiradi, resurslarni kengaytiradi va yangi imkoniyatlar yaratadi. Ingliz tilining global tilga aylanishi, uning tarixi, iqtisodiy, madaniy, siyosiy va texnologik omillar asosida chuqur o'rganishni talab qiladi. Ingliz tilining global miqyosda tarqalishi murakkab jarayon bo'lib, u ko'p bosqichlarni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda mamlakatlararo aloqalar, koloniya davrining tarixi, iqtisodiy rivojlanish, texnologik taraqqiyot va madaniy

almashinuv muhim rol o'ynaydi. Ingliz tilining kommunikativ rolini kuchaytirgan omillardan biri bu ingliz tilida yozilgan ilmiy adabiyotlarning ko'pligi va dunyo miqyosida ta'lim tizimlarida keng qo'llanilishi bo'ldi. Shu bilan birga, ingliz tilining global tilga aylanishi uning lingvistik jihatdan soddaligi, ko'p madaniyatlarda moslashuvchanligi va dunyo bo'ylab millionlab odamlar tomonidan o'rganilishi bilan ham izohlanadi. Maqolaning maqsadi — ingliz tilining global til sifatida tarqalishining sabab va oqibatlarini tahlil qilish, uning dunyo bo'ylab o'rni va ahamiyatini yoritish, til tarqalish jarayonidagi asosiy omillarni aniqlashdir. Tadqiqotda tarixiy faktlar, statistik ma'lumotlar va zamonaviy lingvistik nazariyalar asosida ingliz tilining global tilga aylanishi tushuntiriladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada asosiy tadqiqot metodlari sifatida quyidagilar qo'llanildi:

1. Adabiyotlarni tahlil qilish — ingliz tilining global til sifatida tarqalishiga oid xalqaro va milliy ilmiy maqolalar, kitoblar, monografiyalar o'rganildi.
2. Tarixiy yondashuv — ingliz tilining tarixi, ayniqsa koloniya davri va sanoat inqilobi davrida uning kengayishi bosqichlari o'rganildi.
3. Sotsiolingvistik tahlil — tilning jamiyatdagi o'rni, uning kommunikativ funktsiyalari, til siyosati va til diplomatiyasi ko'rib chiqildi.
4. Statistik ma'lumotlar tahlili — dunyo bo'ylab ingliz tilini biluvchilar soni, ta'lim tizimidagi o'rni va iqtisodiy aloqalardagi roli tahlil qilindi.
5. Taqqoslash metodi — ingliz tilining boshqa global tillar (masalan, fransuz, ispan, rus tillari) bilan solishtirish orqali uning o'ziga xos xususiyatlari va ustunliklari aniqlangan.

Mazkur metodologiya yordamida ingliz tilining global til sifatida tarqalishining chuqur va keng qamrovli tahlili amalga oshirildi.

Asosiy qism

Ingliz tilining tarixi va uning global tilga aylanishining boshlanishi

Ingliz tilining tarixi, uning Yevropada shakllanishidan boshlab, hozirgi kunga qadar bo'lgan davrni o'z ichiga oladi. Ingliz tilining global tilga aylanishi 16-17 asrlarda Buyuk Britaniyaning kolonial imperiyasining kengayishi bilan boshlangan. Buyuk Britaniya dunyo bo'ylab ko'plab hududlarni o'z tasarrufiga olib, o'z tilini, madaniyatini va qonunlarini tarqatdi. Bu davrda ingliz tili nafaqat mamlakat ichida, balki Afrika, Osiyo, Shimoliy Amerika va Avstraliya hududlarida ham keng tarqaldi. 19-20 asrlarda sanoat inqilobi va global iqtisodiyotning rivojlanishi ingliz tilining tarqalishini yanada tezlatdi. Xususan, AQShning iqtisodiy va siyosiy qudratining oshishi bilan ingliz tili global aloqalarning asosiy vositasiga aylandi. BMT, NATO, G7 kabi xalqaro tashkilotlarda ingliz tili rasmiy til sifatida qabul qilindi. Ilm-fan, texnologiya, biznes, madaniyat va ta'lim sohalarida ingliz tili ustun mavqega ega bo'ldi.

Ingliz tilining kommunikativ va ijtimoiy ahamiyati

Ingliz tili hozirgi kunda ko'plab mamlakatlarda ikkinchi til sifatida o'rganiladi. Global biznesda, xalqaro munosabatlarda, turizm, ilmiy tadqiqotlarda va madaniyatlararo muloqotda ingliz tili universal vosita hisoblanadi. Ko'plab xalqaro kompaniyalar ingliz tilida ish yuritadi, ilmiy maqolalar asosan ingliz tilida chop etiladi. Shuningdek, internetda ham ingliz tili eng ko'p qo'llaniladigan til hisoblanadi. 2025 yilga kelib, global internet foydalanuvchilarining yarmidan ko'pi ingliz tilida muloqot qilmoqda. Bu esa tilning dunyo miqyosidagi kommunikativ ahamiyatini yanada oshiradi.

Ingliz tilining ta'lim tizimidagi roli

Bugungi kunda ko'plab davlatlarda ingliz tili ta'limning ajralmas qismiga aylangan. Maktab va universitetlarda ingliz tili majburiy fan sifatida o'qitiladi. Xalqaro talabalar ko'pincha ingliz tilida tahsil olishadi, bu esa tilning o'rganilishining global ko'lami haqida dalolat beradi. Masalan, Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida ham ingliz tili asosiy xorijiy til sifatida o'rganiladi. Osiyo

mamlakatlarida, xususan, Xitoy, Hindiston va Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlarida ingliz tili iqtisodiy rivojlanishning va xalqaro aloqalarning muhim qismi hisoblanadi.

Ingliz tilining iqtisodiy va siyosiy omillari

Ingliz tilining global til sifatida tarqalishida iqtisodiy va siyosiy omillar alohida o'rin tutadi. AQShning iqtisodiy qudrati, shuningdek, Britaniya imperiyasining tarixiy merosi, ingliz tilining keng tarqalishiga asos bo'ldi. Global biznes, xalqaro savdo, moliya va texnologiyalar sohasida ingliz tili asosiy tilga aylandi. Siyosiy nuqtai nazardan qaraganda, ingliz tili xalqaro diplomatiya, xavfsizlik sohalarida ham keng qo'llaniladi. BMT va boshqa xalqaro tashkilotlarda ingliz tilining rasmiy til sifatida tan olinishi uning siyosiy mavqeini oshiradi.

Ingliz tilining madaniy omillari

Ingliz tilining global tilga aylanishi faqat iqtisodiy yoki siyosiy omillarga bog'liq emas, balki madaniy ta'sirlar ham muhim ahamiyatga ega. Kino, musiqa, adabiyot va ommaviy axborot vositalari orqali ingliz tilidagi madaniyat dunyo bo'ylab tarqaldi. Hollywood kinolari, ingliz tilidagi musiqalar, kitoblar va televizion dasturlar ingliz tilining o'rganilishiga turtki bo'ldi. Shuningdek, ingliz tilida ishlaydigan internet platformalari (masalan, YouTube, Netflix) ham tilni keng tarqatishda katta rol o'ynaydi.

Ingliz tilining kelajagi va global tillar tizimidagi o'rni

Ingliz tilining global til sifatida mavqei hozirgi kunda juda kuchli bo'lsa-da, uning kelajagi ham ko'plab ekspertlar tomonidan tahlil qilinmoqda. Ba'zi olimlar yangi texnologiyalar va sun'iy intellekt rivojlanishi fonida til o'zgarishlari yuz berishini, boshqalar esa tilning raqobatga duch kelishini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, boshqa tillarning ham (xususan, ispan, xitoy, arab tillari) global miqyosda tarqalishining kuchayishi ingliz tilining o'rniga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ammo hozirgi kunda ingliz tili butun dunyo uchun universal til sifatida qolmoqda.

Tahlil va natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz tilining global til sifatida tarqalishida quyidagi asosiy omillar muhim rol o'ynaydi:

1. Tarixiy kolonial siyosat — Buyuk Britaniyaning kolonial imperiyasi til tarqalishining poydevorini yaratdi.
2. Iqtisodiy qudrat — AQSh va Buyuk Britaniyaning iqtisodiy yetakchiligi ingliz tilini global biznes tiliga aylantirdi.
3. Madaniy ta'sir — Ingliz tilidagi madaniyat va ommaviy axborot vositalari tilni global darajada mashhur qildi.
4. Texnologik taraqqiyot — Internet va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ingliz tilini raqamli sohada yetakchi tilga aylantirdi.
5. Ta'lim va ilmiy almashinuv — Ingliz tilining ta'lim tizimlarida asosiy tilga aylanishi va ilmiy adabiyotlarning asosiy qismi ingliz tilida chop etilishi uning global ahamiyatini kuchaytirdi.

Natijada, ingliz tili global til sifatida nafaqat kommunikatsiya vositasi, balki siyosiy, iqtisodiy va madaniy platforma ham bo'lib xizmat qiladi. Tilning globallasuvi yangi til siyosati, til ta'limi va madaniyatlararo muloqot sohalarida yangi muammolar va imkoniyatlar yaratmoqda.

Xulosa

Ushbu maqolada ingliz tilining global til sifatida tarqalishining tarixiy, iqtisodiy, siyosiy va madaniy omillari batafsil tahlil qilindi. Ingliz tilining keng tarqalishi ko'plab omillarning — koloniya davri siyosati, iqtisodiy rivojlanish, madaniy omillar va texnologik taraqqiyotning birlashmasi natijasida yuzaga kelgan. Bugungi kunda ingliz tili global miqyosda kommunikatsiya, ta'lim, biznes va madaniyat sohalarida asosiy vositaga aylangan. Bu holat, o'z navbatida, yangi til siyosatini shakllantirish va tilni o'rganish jarayonlarini takomillashtirishni

talab qiladi. Ingliz tilining kelajagi global til sifatida uning qanchalik moslashuvchan va zamonaviy talablar asosida rivojlanishiga bog'liq bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Crystal, D. (2003). English as a Global Language. Cambridge University Press.
2. Phillipson, R. (1992). Linguistic Imperialism. Oxford University Press.
3. Jenkins, J. (2006). Global Englishes: A Resource Book for Students. Routledge.
4. Graddol, D. (2006). English Next. British Council.
5. Kachru, B. B. (1992). The Other Tongue: English Across Cultures. University of Illinois Press.